

Samo nas jednostavne stvari mogu zbuniti do te mere da onemimo pred njima, pred njihovom nedvosmislenošću. To su stvari nedeljive, jer se ni od čega ne sastoje do od sebe samih, jer su sačinjene u jednom dahu i u jednom duhu — s kraja na kraj. One su nedvosmislene, jer su apsolutne. Apsolutne kao Sunce.

Stojim ponovo (po ko zna već koji put!) pred jednostavnim slikama TODORA STEVANOVICA, stojim zbunjen kao i prvi put. Uzbuden i zbunjen kao prvi put. „Šta je to?“, pitam se. „Zašto je to tako?“, nastavljam sa pitanjima. Ne znam nijedan odgovor.

Tri četiri nemirne linije. Dve tri čiste, blage boje. Jedna žaba ovde, jedna ptica tamo. Da li je to insekt na cvetu ili je to cvet na insektu? „Šušumiga“ (mali vragolan) se smeši. Jedan jedini cvet lokvanja dočarava nam čitavu prirodu!

Prepoznamo sve to. Oslušujemo i razaznajemo čovekov „izgubljeni raj“, jedan svet još neispunjen izopačenostima, ali svet koji čistim strastima ne oskudeva. Posmatrajući sve to (te žabe, ptice, insekte, rastinje...), zar možemo odoleti pomisli: „Želim da se pretvorim u žabu! U ovaj predivni cvet lokvanja. U ovu raskriljenu pticu...“? Voleo bih da je Todorov svet naš svet.

Ali nije. (Dobro je što on postoji makar i tu, na ovim majušnim i džinovskim platinama.)

Zagledani u Todorov svet, zaboravljamo se i udaljavamo... A onda se osvrnemo... Na drugom, suprotnom zidu vidimo samo Todorove slike. Da bi i one postale Todorov svet, potrebno je da im se sasvim približimo, da uronimo u njih. Jer razlika između našeg i Todorovog sveta je do te mere drastična da je neophodno nekoliko trenutaka privikavanja na prelazu iz jednog sveta u drugi. Direktni prelaz doneo bi katastrofalne posledice: nevericu i gađenje (na prelazu iz Todorovog sveta u naš svet), odnosno nevericu i iluzorno oduševljenje (na prelazu iz našeg u Todorov).

Šta je to što nas na tim slikama opčinjava, što nam preseca dah i udvostručuje otkačaje srca? Mislim da je to *dobrota*. Za svoje simbole Todor Stevanović uzima sve same *bezazlene* i potpuno *bezopasne* stvorove (već smo ih spomenuli: žaba, leptir, ptica, dečak), koji ne samo što ne mogu drugima naneti nikakvog zla, već i koji su jedva u stanju da se od zla drugih odbrane nekim drugim svojstvom do upravo tom svojom bezazlenošću, dobrotom, osmehom, cvetom. Slikar Todor Stevanović unosi, dakle, u floru i faunu izvesnu ideju samarićanstva. A upravo je ta ideja u našem, ljudskom svetu, već odavno ismejana i napuštena.

Šta je to što nas na Todorovim slikama opčinjava, uprkos tako jednostavnoj poruci? Mislim da je to *sažetost*, sažetost kao stav i sažetost kao gest. Todor potpuno svesno simplificira svet svoje simbolike. On se *usredsređuje* na svoju materiju i iskazuje je najčešće simbolima — znacima, kao što se jedan pesnik služi metaforom, a ne stihom uopšte. Todorov znak, iako u likovnom smislu ogoljen do elementarnosti, implicira i jedan arhetipski svoj smisao i značaj, poprimajući ne samo egzistencijalno već i izvesno sakralno obeležje. Tu ptica nije *samo* ptica, lokvanj *samo* lokvanj, dečak *samo* dečak. (Zar se u tim trima simbolima ne sadrži čitav živi svet: životinja, biljka, čovek?)

Zapravo, tu nema nikakve poruke. Todor Stevanović je, u izvesnom smislu, istovremeno i prorok i utopist. Njegov maivni i jednostavni svet, direktnim ponedženjem, ismejava ovaj naš mudri, zamršeni i grozni

lavrirant u kome živimo. Neka, dakle, ostane zabeleženo: dok smo mi provodili svoj život, ovakav kakav je, ovde, — slikar Todor Stevanović predočavao nam je jedan *drugi* svet, jedan *drugačiji* život. Naravno, on nam se i podsmevao. Naravno, njegov svet je još *jedna utopija*. Van podneblja umetnosti, taj svet postaje fantom, sablast, fatamorgana. Konačno, u paklu u kome živimo, „ponovo pronađeni raj“ o kome sanjamo postaje još veći pakao.

„*Tošina bara*“ je jedna od najčudesnijih bara na svetu. Nju ne možete pronaći na geografskim kartama, nju nećete susresti ma na koju stranu sveta da podete. Ona nije u pejzažu. Otkrivena je u svom punom sjaju, na prelazu 1968. u 1969. godinu, na otvaranju izložbe Tošinih slika. Prekrivala je čitav jedan zid, stajala je *vertikalno* (naj-uverljiviji dokaz da je imaginarna!). Bila je prepuna najkreketačavijih kreketuša, čudesnih trava i svakojakih vodenih buba. Zabe su gledale ljude pravo u oči, bez straha da će ih ljudi majuniti sa obale. To je bio *njihov* svet, a ne običan, barski, onaj koji pripada *čitavoj* prirodi, a ne samo njima, žabama. Čudesan paradoks: obična bara transponovana u fresku! Pritom je očuvan sav lirizam koji pojam „bara“ nosi u sebi (izgubljeni, divlji kutak prirode). Ova kolosalna kompozicija u izvesnom smislu predstavlja pravu prekretnicu u Todorovom slikarstvu. Elementarni simbolizam ranijih slika zamenjen je ovde savršenim osećajem za transpoziciju velikih prostora (čitava bara, a ne više samo jedna žaba, jedna ptica, jedan insekt), kao i za usaglašavanje mnogobrojnih likovnih elemenata u jedinstvenu celinu (to je, u stvari, crtež s tuševima u boji na čistom, belom platnu). Postignuti efekat je iznenađujuće precizan: poput japanskih estampi — crtež se pretvorio u sliku! Jednostavna slika postala je dramatična i složena kompozicija: sve je tu!

Treba spomenuti još jednu Stevanovićevu opsesiju: svet ptica. Verujem da ne postoji živi slikar koji je napravio više crteža, skica i slika o pticama od Todora Stevanovića. To nije obično islikavanje ovog zoološkog roda (po vrstama i podvrstama, pero po pero, kljun po kljun), već je to više usavršavanje jedne neiscrpane teme, strasna predanost jednom svetu, jednom bliskom svetu, konsekvantna opsesija koja se istražuje do iscrpljenja. Zar za ove tvrdnje treba tražiti drugi dokaz do golu činjenicu da je Todor, još 1965, zajedno sa Filipom Bulovićem, posvetio čitavu jednu izložbu (Crteži ptica — Grafički kolektiv, Beograd) upravo Robertu Strudu, doživotnom zatočeniku zatvora u Alkatrazu (sada već pokojnom), koji je bio obuzet *tom istom opsesijom ptičjeg sveta* (uzgajao je ptice čak i u samom zatvoru).

Poput Roberta Struda, i Todor je dvostruk i zatočenik: našeg i svog sveta. Iz prvog je nemoguće pobeći, ali, budući da je to pakao, preostaje imaginarna izgradnja drugog sveta, anti-pakla. Ako to nekomе pode za rukom (tačnije, za imaginacijom), on mora prihvatiti i zatočenje, opsesiju, istrajavanje (nazovimo to kako hoćemo) i u tom drugom svetu. A nije li taj drugi svet samo puki privid onog prvog, pravog, jedinog? A nije li taj „ponovo pronađeni raj“ samo ponovljena mogućnost da se on izgubi? Todor Stevanović odbija takvu pomisao svakim svojim novim potezom ruke, svakom novo ispisanom linijom, čistotom svojih blagih boja, iskonoskom dobrotom koja zrači iz njegovih slika, silinom svojih bezazlenih, ali u isto vreme, i većnih simbola.

Hoće li *dobrota naoružana dobrotom* spašiti ovaj svet?

Možda.

zapis o todoru stevano viću

